

DROŠA APKOPE: DARBS AR DARBUZŅĒMĒJIEM UN APAKŠUZŅĒMĒJIEM

1. Ievads

Ārpakalpojumu izmantošana uzņēmumos ir bijusi spēcīga tendence daudzu gadu garumā. *EU-OSHA* 2002. gadā publicētajā ziņojumā un faktu lapā [1], [2] tika izcelta šī tendence un secināts, ka „daudzi uzņēmumi šobrīd uz vietas uzņēmumā veic tikai pamatfunkcijas, bet palīgfunkcijām izmanto ārpakalpojumus. Tādējādi tiek radītas piegādātāju un apakšuzņēmēju ķēdes [2]”, kuras veido:

- klients (jeb uzņēmums, kas saņem pakalpojumu) = *uzņēmums, kurš izmanto ārpakalpojumu kādam uzdevumam; darbu parasti veic klienta telpās;*
- darbuuzņēmējs (un darbinieki) = *uzņēmums, kurš paraksta līgumu ar klientu par pakalpojumu, piemēram, apkopes darbu, sniegšanu;*
- apakšuzņēmējs (un darbinieki) = *trešais uzņēmums, kuru pieņēmis darbā darbuuzņēmējs, piemēram, specializētiem vai sīkiem palīgdarbiem.*

Korektīva, kā arī profilaktiska apkope ir tipiska palīgdarbība, kurai uzņēmumi izmanto ārpakalpojumus. Saskaņā ar Francijā veikto aptauju apkope ir viena no funkcijām Francijas rūpniecībā, kurai visbiežāk izmantoti ārpakalpojumi [3].

Eiropas valstīs no visiem nelaimes gadījumiem darbā 10 % līdz 20 % un no visiem letāliem nelaimes gadījumiem darbā 10 % līdz 15 % var tikt saistīti ar apkopes darbībām [3]¹. Tā kā apkopi veic visās darbavietās, tā ir saistīta ar daudziem un dažādiem riskiem. Turklāt īpašie apdraudējumi, apkopes darbā sadarbojoties ar apakšuzņēmējiem, var izraisīt pat lielāku negadījumu risku darbavietā [4].

Apakšuzņēmējiem parasti ir augstāki negadījumu darbā rādītāji nekā štata personālam [5], [1]. Pētījumā, kurā analizēta Francijas datu bāze par negadījumiem darbā *EPICEA*, 2002. gada laikā bija minēti 79 negadījumi, kuri saistīti ar (apakš-)uzņēmējiem, un tā liecināja, ka (apakš-)uzņēmēju apkopes darbinieki ir otra visbiežāk cietušo grupa uzreiz aiz celtniecībā nodarbinātajiem (apakš-)uzņēmējiem [6].

2. Darba aizsardzības aspekti darbā ar apkopes darbuuzņēmējiem

2.1. Darba vides riski apkopes darbā

Apkope ir vispārējs apzīmējums daudzveidīgiem darbiem, kurus veic visās nozarēs un dažādās darba vidēs. Atkarībā no darba vides un veiktās darbības, apkopi veicošie darbinieki ir pakļauti dažādiem apdraudējumiem un riska faktoriem. To skaitā var būt bioloģiski riski (piemēram, baktērijas, pelējums un sēnīte instalācijās), ķīmiski riski (piemēram, šķīdinātāji, ķīmisko reakciju produkti, putekļi, azbests), ergonomiski riski (piemēram, darbs neērtā stāvoklī, smagu priekšmetu pārvietošana), fizikālie riski (piemēram, karstums, aukstums, vibrācija, troksnis, darbs augstumā), ar darba aprīkojumu saistīti riski (piemēram, darbs ierobežotā telpā, iekārtu kustīgās daļas, elektrība) un psihosociālie riski (piemēram, darbs vienatnē, ierobežots laiks). Daži no šiem riska faktoriem ietekmē darbinieku veselību galvenokārt ilgtermiņā (piemēram, balsta un kustību sistēmas problēmas, elpošanas problēmas, vēzis), bet citi var izraisīt nelaimes gadījumus darbā (piemēram, nokrišana no augstuma, apdegumi, elektriskās strāvas trieciens).

¹ Statistikas nolūkā šādas darbības (*ESAW* metodoloģijā) ir definētas kā „apkopes darbi”: iekārtošana, sagatavošana, uzstādīšana, montēšana, izjaukšana, demontāža, apkope, remonts, iestatīšana, regulēšana, mehanizēta vai manuālu darba zonu un iekārtu tīrīšana, ražošanas procedūru, darba zonu, transporta līdzekļu, aprīkojuma uzraudzība un pārbaude — ar vai bez uzraudzības aprīkojuma.

Turklāt pastāv apkopes darbiem tipiskas situācijas, kuras var palielināt nelaiemes gadījumu un arodslimību risku. Tipiski ar apkopes darbiem saistīti apdraudējumi:

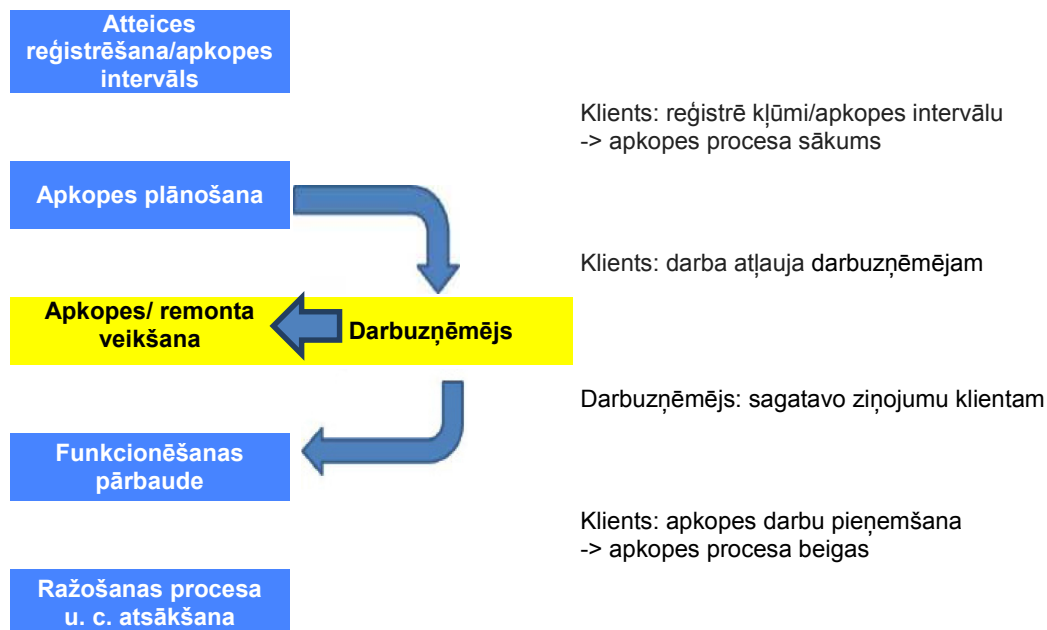
- *neesoša vai minimāla rutīna*: darbiniekam katra apkopes situācija var būt jauna; profilaktisku apkopi veic ik pēc noteikta intervāla (piemēram, reizi gadā), bet korektīvu apkopi — neparedzētos gadījumos;
- *nezināmi apstākļi*: tā kā apkope nav ikdienas rutīna, apstākļi vai vide, kurā notiek apkope, mainās; tas nozīmē, ka var rasties jauni apdraudējumi pat tad, ja apkopes darbs ir viens un tas pats;
- *ierobežots laiks*: apkopes darbiem tas ir galvenais aspekts; bieži vien ražošanas tiek pārtraukta un tā ir jāatsāk pēc iespējas ātrāk; tādējādi apkopes darbiniekiem nepieciešams strādāt ātrāk, nevis drošāk;
- *komunikācijas trūkums starp ražošanas un apkopes darbiniekiem*: apkopi parasti veic, kamēr darbs uzņēmumā turpinās kā parasti; ja ražošanas un citi darbinieki nav informēti par apkopi, var izraisīt smagus vai pat letālus nelaiemes gadījumus.

2.2. Īpaši apdraudējumi, sadarbojoties ar (apakš-)uzņēmējiem

Ārpakalpojumu izmantošana apkopei ir saistīta ar konkrētiem riskiem.

Ārpakalpojumu izmantošana izraisa ievērojamas izmaiņas darba organizēšanas un nodarbināšanas režīmā, kā arī rada izaicinājumus darba drošībai un veselības aizsardzībai (DDVA). Izaicinājums ir iekļaut ārējos darbiniekus klienta pārvaldības procesos. Tas ietekmē arī kvalitātes vadību un drošības pārvaldību. Darbuzņēmēja(-u) veiktie apkopes uzdevumi tiek iekļauti sagatavošanas un turpmākajos uzdevumos, kurus parasti veic klienta darbinieki.

1. attēls. Apkopes diagramma (pielāgota no avota [7])

Procesa pārtraukšana ir izaicinājums gan ārējiem, gan štata darbiniekiem (sk. arī atsauci [9]), tostarp:

- *nezināmi darba apstākļi un nezināmi riski darbuzņēmēja darbiniekiem*, jo viņi klienta telpās ir pirmo reizi un viņiem nav bijis pietiekami daudz laika, lai iepazītos ar situāciju;
- *darba organizēšanas, uzdevumu un atbildības sarežģītība*, jo līgumstrādnieki ir no vienas organizācijas (darbuzņēmēja uzņēmuma), bet strādā citas organizācijas darba vidē (klienta uzņēmumā);
- *dažādi dalībnieki — klients un darbuzņēmējs, ražošanas un apkopes darbinieki*, vairāki darbuzņēmēji, kā arī darbuzņēmēju un apakšuzņēmēju virkne ir liels izaicinājums darbu un komunikācijas koordinēšanā;
- darbuzņēmēju klātbūtne un to veiktās apkopes darbības var radīt *riskus uzņēmumā pastāvīgi strādājošajiem darbiniekiem*, piemēram, darbuzņēmēji uz objektu var atvest savu transportu vai izmantot aprīkojumu, kas var būt aizdegšanās avots, piemēram, metināšanas aprīkojums;
- *atšķirības drošības kultūrā*;
- *izpratnes trūkums par drošības noteikumiem un norādījumiem*, daudzi ārējie pakalpojumu sniedzēji darbojas visā Eiropā, un tie var nodarbināt migrējošus darba ņēmējus; vājas valodas zināšanas var traucēt klienta un līgumdarbinieku komunikācijai;
- pastāv tendence, ka pagaidu darbiem vai pie (apakš-)uzņēmējiem biežāk algo *nekvalificētus darbiniekus*.

Spēcīgā konkurencē (apakš-)uzņēmēju starpā var radīt situācijas, kad kopējo darbu izmaksu samazināšanu sasniedz uz apmācību, drošības procedūru, zināšanu, prasmju un aprīkojuma rēķina. Tāpēc klientam jānosaka kvalitātes standarti, tiklīdz sākas iepirkuma process. Vairāk informācijas par labu praksi iepirkuma procesā skatiet e-faktā „Apkopes pakalpojumu iepirkums un darba drošība un veselības aizsardzība” [8].

3. Tiesību akti

Pamatdirektīvā (89/391/EEK) noteikts, ka darba devēji sadarbojas, īstenojot darba aizsardzības prasības, un koordinē rīcību darbinieku aizsardzības un arodriskā profilakses jautājumos, kā arī par šo risku informē cits citu un attiecīgos darbiniekus un/vai darbinieku pārstāvjus.

Pamatdirektīva arī noteic, ka darba devējs nodrošina, lai darbuzņēmēji un viņu darbinieki, kas ir iesaistīti darbā viņa uzņēmumā un/vai iestādē, saņemtu atbilstošu informāciju un piemērotus norādījumus par drošības un veselības riskiem un aizsardzības un profilakses pasākumiem, veicot aktivitātes viņa telpās.

Padomes direktīva 92/57/EEK (1992. gada 24. jūnijs) attiecas uz darba aizsardzības minimālajām prasībām pagaidu vai pārvietojamajos būvlaukumos. Šīs direktīvas izpratnē „pagaidu vai pārvietojamais būvlaukums” nozīmē jebkuru būvlaukumu, kurā tiek veikti būvdarbi vai inženiertehniski darbi, kuri arī var ietvert remonta un apkopes darbības.

Direktīva noteic, ka jebkuram būvlaukumam, kurā darbojas vairāk nekā viens darbuzņēmējs, klients vai projekta vadītājs ieceļ vienu vai vairākus darba aizsardzības koordinatorus. Piemēram, projekta izpildes posmā koordinators organizē sadarbību starp darba devējiem, ieskaitot tos darba devējus un pašnodarbinātas personas (vai jebkuras personas, kuras profesionālā darbība ir ieguldījums projekta izpildē), kas vienā un tajā pašā būvlaukumā strādā pēc kārtas, koordinējot viņu darbības, lai aizsargātu darbiniekus un novērstu nelaimes gadījumus un arodslimību draudus.

Šīs direktīvas ir transponētas dalībvalstu tiesību aktos. Valsts iestādes darba devējiem, kuri nepilda prasības, var noteikt naudassodu saskaņā ar valsts tiesību aktiem.

4. Laba prakse

Ja apkopju laikā ievēro darba aizsardzības prasības, vajadzētu samazināties nelaimes gadījumu un kaitīgas ietekmes iespējamībai. Lai gan apkope dažādās nozarēs ir atšķirīga, strādājot ar darbuzņēmējiem, jāņem vērā daži turpmāk minētie pamatprincipi.

1. Plānošana

Par apkopes darbu plānošanu atbildīgs ir *klients*. Lai noteiktu darbuzņēmēju, kurš spēs veikt darbu, un ļautu potenciālajiem darbuzņēmējiem pieņemt informētus lēmumus, nepieciešams definēt veicamo darbu. Apsveramo jautājumu skaitā ir laiks un resursi, iespējamie apdraudējumi un riski, komunikācija, kompetence un apmācība, kā arī ietekme uz citiem darba vietā.

Plānošanas posmā arī nepieciešams novērtēt darbu veikšanas vietu, iekļūšanas un izkļūšanas prasības, uzglabāšanu, atkritumu likvidēšanu un daudzus citus faktorus. Šajā posmā arī var veikt sākotnējo risku novērtējumu un definēt veicamos pasākumus un noteikumus objektā. Jāapsver, vai nepieciešams izdot darba atļaujas un īstenot līdzīgas procedūras.

Darbuzņēmēja izvēle un sadarbība plānošanas posmā

Papildus tehniskajai kompetencei un atbilstoši pieredzei, izvēloties darbuzņēmēju, nepieciešams ņemt vērā arī drošības standartu ievērošanu, apmācību darba aizsardzības jomā un piemērota aprīkojuma nodrošinājumu (sk. arī e-faktu „Apkopes pakalpojumu iepirkums un darba aizsardzība” [8]).

Darbuzņēmējs jāiesaista plānošanā pēc iespējas agrāk. Klientam:

- sadarbībā ar darbuzņēmēju jāveic atbilstošs risku novērtējums;
- jānodod darbuzņēmējam visi nepieciešamie dokumenti, tostarp dokumenti par risku novērtējumu un kļūmju reģistrācijas dokuments korektīvās apkopes gadījumā;
- jāvienojas ar darbuzņēmēju par drošu darba praksi un darba aizsardzības prasībām objektā;
- jānodod darbuzņēmējam visa nepieciešamā informācija par objektu, nepieciešamajiem individuālajiem aizsardzības līdzekļiem, darbarīkiem, rīcības plānu ārkārtas situācijās u. c.;
- jāapsver apkopes darbību ietekme uz citām personām, kuras atrodas objektā, un jāinformē tie, kurus tas var ietekmēt;
- jāieceļ darbu vadītājs, kurš pārzina telpas, rūpnīcu un procesus; darbu vadītājs ir atbildīgs par komunikāciju ar darbuzņēmēju, tā informēšanu un norāžu sniegšanu, kā arī darbu uzraudzību.

Apakšuzņēmēju piesaistīšana jāpārrunā, kā arī par to jāvienojas iepirkuma procesa laikā, bet ideālā gadījumā noruna par to jāiekļauj līgumā. Parasti apakšuzņēmējus pārvalda galvenais darbuzņēmējs, bet klienta atbildība par darba aizsardzību paliek tāda pati.

Risku novērtējums

Preventīvo pasākumu veikšana jāpamato ar darbavietas risku novērtējumu, kuru veic pirms apkopes darbu uzsākšanas, un tajā jāpiedalās gan klientam, gan darbuzņēmējam [9], [10]:

- klientam jāveic risku novērtējums apkopes aktivitātēm savās telpās;
- darbuzņēmējam jānovērtē saviem darbiniekiem radītie riski;
- abām pusēm jāsadarbojas un jādalās informācijā par darbinieku un abu pušu uzdevumu mijiedarbības ietekmi un jānovērtē iespējamie riski, kuri var rasties no šādas mijiedarbības;
- abām pusēm jāvienojas par risku novērtējumu un par preventīvajiem pasākumiem, kurus izmantos, kamēr notiek apkope;
- abām pusēm jāinformē visi darbinieki, kuri būs procesa daļa un kurus var ietekmēt apkope;
- minētie pienākumi attiecas arī uz apakšuzņēmējiem, kuri ir jāiesaista vienotā risku novērtējumā un kuriem arī jābūt pieminētiem līgumā.

2. Rūpnīcas sagatavošana apkopei

Ir jābūt skaidrībai par uzdevumiem un atbildību klienta uzņēmumā, un darbu sagatavošanā jābūt iesaistītam veselības aizsardzības un drošības speciālistam. Veicot riska pārvaldību, **klientam**:

- *jāsagatavo rūpnīca vai aprīkojums, kuram jāveic apkope, īstenojot atbilstošus drošības pasākumus, kā norādījis ražotājs, ņemot vērā risku novērtējumu; jāizmanto atslēgšanas procedūras un, ja nepieciešams, pat jāslēdz rūpnīca;*
- *jāizmanto darba atļauju sistēma augsta riska darbiem (piemēram, ugunsnedrošu darbu veikšanas atļauja” metināšanas darbiem);*

- *iekārtām vai instalācijām arī var piestiprināt īpašus norādījumus* (sk. turpmāk piemēru par „pavadzīmēm” uzņēmumā *BASF*, kurās informēts par īpašiem apdraudējumiem vai uzņēmumā *Electrabel* lietoto krāsu norāžu sistēmu, kuru izmanto, lai norādītu iekārtas daļu, kurai nepieciešams veikt apkopi);
- *jāierobežo darba zona*, piemēram, izmantojot **barjeras un zīmes, lai nepieļautu nesankcionētu piekļuvi**;
- *par apkopes darbiem jāinformē savi darbinieki* un personas, kuras atrodas objektā un kuras šie darbi var ietekmēt;
- *jāsniedz informācijapar apstākļiem objektā* ikvienam, kurš apmeklē objektu pirmo reizi, lai visi zinātu noteikumus, uzdevumus un atbildību objektā;
- jāpārbauda, vai darbuzņēmējs un darbinieki saprot informāciju (piemēram, organizējot darbseminārus; sk. arī piemēru no uzņēmuma *Electrabel* turpmāk);
- *jāizmanto kontrolsaraksts*, lai netiktu aizmirsts neviens no iepriekšminētajiem punktiem, jo īpaši saistībā ar apmācību un informāciju.

Bīstamiem uzdevumiem jāizdod *darba atļaujas* (piemēram, „ugunsnedrošo darbu veikšanas atļauja”, atļauja metināšanas darbiem un darbiem slēgtā telpā). Darba atļauja ir dokumentēta procedūra, kas konkrētiem darbiniekiem atļauj veikt konkrētu darbu noteiktā laika posmā. Šādā veidā tiek kontrolētas bīstamas darbības. Tajā ir aprakstīts, kādi darbi un kādā veidā tiks veikti, kā arī tajā ir izklāstīti piesardzības pasākumi, kas nepieciešami darba veikšanai, pamatojoties uz risku novērtējumu. Darba atļauja ir oficiāla pārbaude pirms darba sākšanas, lai nodrošinātu, ka tiek izmantoti visi drošas darba sistēmas elementi [11].

Darbuzņēmējam ir jāsadarbojas ar klientu. Lai garantētu savu darbinieku drošību, **darbuzņēmējam**:

- *jāpārbauda, vai informācija* par apdraudējumiem un riskiem darbā, rūpnīcu, apkopes iemeslu, darba vidi, individuālajiem aizsardzības līdzekļiem, īpašajiem darbarīkiem, evakuācijas ceļiem un rīcības plānu ārkārtas situācijā ir pilnīga;
- pirms darba sākšanas *jāapstiprina risku novērtējums*, ņemot vērā darba procesus apkopes darbībā; *jāinformē savi darbinieki* par risku novērtējumu un veicamajiem pasākumiem; darbiniekiem arī jāizstāsta visi fakti un informācija, ko sniedzis klients;
- jāapsver pēdējā brīža risku analīzes veikšana un jāsniedz darbiniekiem atbilstoša apmācība (sk. Beļģijas uzņēmuma *SPIE* piemēru turpmāk);
- *piemēroti jāapmāca darbinieki, tostarp jāsniedz apmācība* par darba aizsardzību;
- *jānodrošina darbinieki ar atbilstošiem darbarīkiem un individuālajiem aizsardzības līdzekļiem*, kas nepieciešami drošai darba veikšanai;
- *jāapstiprina klienta izsniegtais kontrolsaraksts*, lai pārbaudītu, vai klients ir pilnībā informēts.

3. Darbu laikā

Darbuzņēmējiem atrodies objektā, viņi ir jānovēro un jāuzrauga. Uzraugot darbuzņēmējus, jāatsaucas uz norunātajām drošām darba sistēmām un noteikumiem objektā. Uzraudzības līmenis ir atkarīgs no iesaistītajiem riskiem un no darbuzņēmēja darba iespējamās ietekmes uz citu personu, piemēram, apakšuzņēmēju, klientu darbinieku un sabiedrības pārstāvju, veselību un drošību. Pirms darba sākšanas jāvienojas par novērošanas un uzraudzības pasākumiem.

Veicot apkopes darbus, **darbuzņēmējam un viņa darbiniekiem**:

- jāievēro *drošas darba sistēmas* un noteikumi objektā;
- jāizmanto *atbilstoši darbarīki un aprīkojums*, tostarp *individuālās aizsardzības līdzekļi*;
- *jāinformē darba vadītājs par neparedzētiem atgadījumiem*, nevis jāmēģina ietaupīt laiks, izmantojot īsāko ceļu;
- jāuztur objekts tīrs un kārtīgs, nepakļaujot aprīkojumu, materiālus un darba vidi riskiem;
- jāuztur droša iekļūšana un izkļūšana, tostarp piekļuve neatliekamā gadījumā.

4. Darbu pieņemšana un to pārskatīšana pēc pabeigšanas

Kad darbi ir pabeigti, darbu vadītājam tie ir jāpārbauda, lai darbuzņēmēja klātbūtnē veiktu pagaidu vai galīgo pieņemšanu.

Darba vadītājs veic darbu apstiprināšanu pagaidu vai galīgai pieņemšanai darbuzņēmēja klātbūtnē.

Pēc darbu pabeigšanas un pēc darbuzņēmēju aiziešanas jāveic pārskatīšana. Pārskatīšanas nolūks ir ne tikai novērtēt darbuzņēmēju paveikto darbu, bet arī izvērtēt, kā risinātas neparedzētas problēmas. Pārskatus var izmantot turpmākai uzziņai, lai nākamreiz izvēlētos darbuzņēmēju.

Pirms rūpnīcas darba atsākšanas nepieciešams atjaunot standartus. Klientam:

- *pirms darba atsākšanas jāizmanto skaidras procedūras un jānosaka pienākumi*, lai garantētu, ka rūpnīcā netiek atsākts darbs pirms oficiālas darbu pieņemšanas;
- *pirms rūpnīcas darba atsākšanas jāpārbauda, vai darbiniekiem nepastāv risks (piemēram, jāveic vēl viens risku novērtējums).*

5. Uzņēmumu labas prakses piemēri

5.1. Pēdējā brīža risku analīze, SPIE, Beļģija

SPIE sniedz elektroinženierijas un mašīnbūves, kā arī apkures, ventilācijas un gaisa kondicionēšanas (*HVAC*) pakalpojumus, nodrošina enerģijas un komunikāciju sistēmas. *SPIE Belgium* (un tā partneruzņēmumam) piešķir daudzgadu līgumu mehānisko iekārtu apkopes darbiem uzņēmuma *TOTAL* pārstrādes rūpnīcā Antverpenes ostā.

SPIE personālam, kas bija iesaistīts darbā *TOTAL* objektā, izstrādāja trīs līmeņu apmācības sistēmu. Papildus nepieciešamajai *VCA* apmācībai *SPIE* personāls piedalījās tādā pašā apmācībā kā klienta personāls par riskiem, kas ir specifiski *TOTAL* rūpnīcai (tās daļām). Viss personāls 2009. gadā piedalījās „pēdējā brīža risku analīzē”. Apmācības gaitā tehniķus arī apmācīja, kā kolēģus iepazīstināt ar jautājumiem par drošību un riskiem.

Ņemot vērā to, ka vietējā darba vide var būt mainījusies no sagatavošanās darbiem līdz reālā apkopes darba uzsākšanai, individuāliem tehniķiem nepieciešams būt pēc iespējas autonomākiem, novērtējot drošību. Šajā nolūkā personāls ir apmācīts veikt novērtēšanu iepriekš nepamanītiem riska faktoriem un reaģēt uz tiem pirms jebkura darba sākšanas [12].

5.2. „Drošības pase”

Veselības, drošības un vides pasu sistēmas nodrošina, lai klienta un (apakš-)uzņēmēju darbinieki būtu saņēmuši pamata apmācību par darba aizsardzību. Tā kā pases palīdz veicināt labu praksi, tās ir līdzeklis darba aizsardzības sistēmas efektivitātes uzlabošanai, kā arī darba izraisīto nelaimes gadījumu un arodslimību samazināšanai. Jo īpaši noderīgas pases ir tiem darbiniekiem un darbuzņēmējiem, kuri strādā vairāk nekā vienā nozarē vai uzņēmumā. Parasti tās ir kredītkartes lielumā ar fotogrāfiju un parakstu. To īpašības [13]:

- pase apliecina, ka darbinieks ir piedalījies jaunākajā apmācībā par darba aizsardzību; atsevišķos gadījumos var būt ietverti arī citi jautājumi;
- pases kalpo par kontroles līdzekli iekļūšanai darba objektos — strādāt drīkst tikai tie darbinieki, kuriem ir derīgas pases;
- pase pieder darbiniekam, nevis darba devējam; darbiniekiem var būt vairāk nekā viena pase, ja viņi ir apmācīti darbam vairāk nekā tikai vienā nozarē;
- pases ir vienkāršs līdzeklis darbiniekiem, kuri strādā dažādās vai vairāk nekā vienā nozarē, lai darba devējam apliecinātu piedalīšanos pamata apmācībā;
- pase ir sākumpunkts darbinieka turpmākajai apmācībai, lai iegūtu kvalifikāciju attiecībā uz veselību, drošību un vidi.

Portugālē drošības pasi ieviesa 2001. gada beigās, un šobrīd lietošanā ir apmēram 40 000 pases. Nepieciešamo apmācību nodrošina astoņas juridiskās personas atbilstīgi ģeogrāfiskajai zonai. Turklāt pasu izmantošanu

atbalsta vairāk nekā desmit lielākie Portugāles uzņēmumi [14]. Līdzīgas sistēmas tiek izmantotas arī citās Eiropas valstīs, piemēram, Apvienotajā Karalistē, Somijā.

5.3. Darba aizsardzība ķīmijas rūpniecībā

Uzņēmuma *BASF* objektā Ludvigshāfenē, Vācijā, apkopi veic aptuveni 7000 kvalificētu darbinieku: 4000 darbinieku no *BASF* un 3000 darbuzņēmēju darbinieku. Lai nepieļautu nelaiemes gadījumus apkopes darba laikā, uzņēmumā *BASF* ir ieviesta virkne drošības pasākumu saviem un (apakš-)uzņēmēju darbiniekiem, tostarp:

- Pamatnostādnes drošībai, veselībai un videi, kas ir pamatdokuments apkopes darbiem; tajās ir norādīts, ka pirms jebkura apkopes darba sākšanas ir jāveic risku novērtējums, kā arī sniegti ieteikumi, kā to veikt un kā to pareizi dokumentēt;
- Īpašs pamatnostādņu kopums „Drošības noteikumi kvalificētam darbaspēkam” raksturo konkrētus pasākumus, kuri veicami pēc risku novērtējuma; šīs pamatnostādnes darbiniekiem palīdz veikt piemērotus piesardzības pasākumus;
- apkopes darbs nesākas, kamēr *BASF* atbildīgais darbu vadītājs nepaziņo par to, ka sagatavošanās pasākumi ir pabeigti, un neapstiprina darba atļauju; darbu vadītājs arī informē darbiniekus par risku novērtējuma rezultātiem, darba atļauju sistēmu un nepieciešamajiem individuālajiem aizsardzības līdzekļiem;
- pie daļām un caurulēm vienmēr ir piestiprināta „pavadzīme”; tajā ir sniegts risku novērtējuma rezultāts konkrētajam darbam un apkopoti iespējamie īpašie riski; tajā īpaši norādīts, kura bīstama viela (un cik lielā apjomā) var būt instalācijā un kā ar to jārikojas;
- lai nodrošinātu, ka līgumslēdzējiem uzņēmumiem ir visa nepieciešamā informācija par iekšējo drošības kultūru un standartiem, *BASF* līgumos tiek iekļauti standarti drošībai, veselībai un videi [15].

5.4. Darba aizsardzība ēku uzturēšanā

Romec nodarbina apmēram 5000 darbinieku visā Apvienotajā Karalistē. Vairums no viņiem ir iesaistīti ēku uzturēšanā, uzraugot tādas pakalpojumus kā energoapgāde, apgaismojums, apkure, gaisa kondicionēšana, ventilācija un ūdens apgāde un kanalizācija. Daudzi darbinieki var saskarties ar materiāliem vai situācijām, kas rada riskus viņu veselībai un drošībai (piemēram, azbests, saliekamo kāpņu lietošana u. c.).

Tāpēc uzņēmumā *Romec* ir ieviesta darba aizsardzības sistēma, kuru var nepārtraukti atjaunināt un pārskatīt, ņemot vērā jaunus riskus un praksi. Visā uzņēmumā ir ieviestas stingras drošības procedūras, drošas darba sistēmas un risku novērtējumi. Šīs procedūras papildina drošības iniciatīvas, kuru mērķis ir izmainīt darbinieku uzvedību. Šīs iniciatīvas ir paredzētas tādas darba vides izveidošanai, kurā drošību ir viegli izprast un tā kļūst automātiska. Uzsvars ir uz apmācības sniegšanu un komunikācijas uzturēšanu ar visiem darbiniekiem, kā arī garantiju, ka apakšuzņēmēji ievēros tos pašus standartus [15].

5.5. Darba aizsardzība vispārējās rūpnīcu apkopēs

Beļģijas uzņēmumā *Electrabel* ir izstrādāta pārvaldības sistēma vispārējām spēkstacijas apkopēm. Vispārējā apkopē ir iesaistīti 700 darbuzņēmēji. Sagatavošanās posmā tiek organizētas trīs secīgas sanāksmes. Šajās sanāksmēs tiek izskatīta arī klienta un atsevišķu darbuzņēmēju darba aizsardzības sistēma. Ar šo sanāksmju palīdzību nodrošina, lai:

- darbuzņēmējiem būtu izskaidroti kārtības uzturēšanas noteikumi spēkstacijā;
- tiktu sniegta informācija par vispārējo apkopi un gaidāmo darbu un uzdevumiem;
- darbuzņēmēji ievērotu droša darba standartus;
- darbuzņēmēji sniegtu saviem darbiniekiem visus nepieciešamos darbarīkus un materiālus, kas nepieciešami efektīvai un drošai darba veikšanai;
- darbuzņēmēji ievērotu gadījumus „apstāties un novērot” — situācijas, kad darbuzņēmējam ir nekavējoties jāpārtrauc darbs;

- darbuzņēmēji un darbinieki būtu informēti par dažādu apkopes uzdevumu īpašajiem apdraudējumiem un riskiem.

Dokumenti un vienošanās palīdz atcerēties attiecīgo informāciju. Kad darbuzņēmējs uzsāk darbu, viņam ir jāiegūst attiecīga darba atļaujas lapa, kurā apstiprināts, ka darba zona ir droša. To papildus apstiprina zaļa karte, kura ir piestiprināta darba vietai atbilstošajā zonā. Zaļā karte ir signāls visiem darbiniekiem, ka šajā darba vietā notiek apkope. Iekārtas, kas šajā zonā nav daļa no uzdevuma, ir marķētas ar sarkanu brīdinājuma karti [15].

6. Atsauces

- [1] *EU-OSHA* — Eiropas Darba drošības un veselības aizsardzības aģentūra, 2002., Ziņojums: Jauni līgumattiecību veidi un to ietekme uz darba drošību un veselības aizsardzību, Eiropas Kopienu Oficiālo publikāciju birojs, Luksemburga, pieejams tiešsaistē <https://osha.europa.eu/lv/publications/reports>
- [2] *EU-OSHA* — Eiropas Darba drošības un veselības aizsardzības aģentūra, 2002., 25. faktu lapa: Jauni līgumattiecību veidi un to ietekme uz darba drošību un veselības aizsardzību, Eiropas Kopienu Oficiālo publikāciju birojs, Luksemburga, pieejama tiešsaistē <http://osha.europa.eu/en/publications/reports/25/view>
- [3] *EU-OSHA* — Eiropas Darba drošības un veselības aizsardzības aģentūra, 2010., 90. faktu lapa: Apkope un DDVA — statistikas aina, Eiropas Kopienu Oficiālo publikāciju birojs, Luksemburga, pieejama tiešsaistē http://osha.europa.eu/en/publications/factsheets/en_90.pdf/view
- [4] *EU-OSHA* — Eiropas Darba drošības un veselības aizsardzības aģentūra, 2010., 88. faktu lapa: Droša apkope — darbinieku drošība, Eiropas Kopienu Oficiālo publikāciju birojs, Luksemburga, pieejama tiešsaistē http://osha.europa.eu/en/publications/factsheets/en_88.pdf/view
- [5] *Tazi, Dounia*, 2008., *Safety and Management of the Subcontracting of Maintenance Work in a Petrochemical Plant* (Apakšuzņēmēju apkopes darba drošība un pārvaldība naftas-ķīmijas rūpnīcā), <http://www.icsi-eu.org/francais/recherche/sous-traitance-securite/Tazi-CISAP-2008.pdf>
- [6] *EU-OSHA* — Eiropas Darba drošības un veselības aizsardzības aģentūra, 2010., Apkope un darba drošība un veselības aizsardzība — statistikas dati (ziņojums), Eiropas Kopienu Oficiālo publikāciju birojs, Luksemburga, pieejams tiešsaistē http://osha.europa.eu/en/publications/literature_reviews/maintenance_OSH_statistics
- [7] *Holmgren, Mattias*, 2006., *Maintenance Related Incidents and Accidents* (Ar apkopi saistīti atgadījumi un negadījumi), doktora disertācija, *Luleå University of Technology*, <http://epubl.ltu.se/1402-1544/2006/38/LTU-DT-0638-SE.pdf>
- [8] *EU-OSHA* — Eiropas Darba drošības un veselības aizsardzības aģentūra, 2012., 63. e-fakts: Apkopes pakalpojumu iepirkums un darba drošība un veselības aizsardzība, pieejams tiešsaistē <http://osha.europa.eu/en/publications/e-facts/e-fact-63-procurement-of-maintenance-services-and-health-and-safety-at-work/view>
- [9] Eiropas Komisija, 1996. (red.), Norādījumi par darba risku novērtējumu, <http://osha.europa.eu/en/topics/riskassessment/guidance.pdf>
- [10] *Health and Safety Executive*, 2002., (HSE, red.), *Use of Contractors, a Joint Responsibility* (Darbuzņēmēju piesaistīšana — kopīga atbildība), <http://www.hse.gov.uk/pubns/indg368.pdf>
- [11] *Health and Safety Executive (HSE)*, 2005., *Guidance on permit-to-work systems* (Norādījumi par darba atļauju sistēmām), *HSE Books, Suffolk*, <http://books.hse.gov.uk/hse/public/saleproduct.jsf?catalogueCode=9780717629435>
- [12] *EU-OSHA* — Eiropas Darba drošības un veselības aizsardzības aģentūra, 2011., Eiropas Labas prakses balva 2010./2011. — Eiropas drošas apkopes kampaņa, Eiropas Kopienu Oficiālo publikāciju birojs, Luksemburga, pieejams tiešsaistē <https://osha.europa.eu/lv/publications/reports>
- [13] *Health and Safety Executive (HSE)*, 2003., Brošūra *Passport schemes for health, safety and the environment: A good practice guide* (Pasu sistēmas veselībai, drošībai un videi: labas prakses rokasgrāmata), *HSE Books, Suffolk*, pieejama tiešsaistē <http://www.hse.gov.uk/pubns/indg381.pdf>

[14] *Instituto de Soldaduro e Qualidade (ISQ)* (Portugāle), 2010., *Passaporte de Segurança*, pieejams tiešsaistē <http://www.passaportedeseguranca.com>

[15] *EU-OSHA* — Eiropas Darba drošības un veselības aizsardzības aģentūra, 2010., Droša apkope praksē. Gadījuma izpētes ziņojums, Eiropas Kopienu Oficiālo publikāciju birojs, Luksemburga, pieejams tiešsaistē <http://osha.europa.eu/en/publications/reports/safe-maintenance-TEWE10003ENC>

7. Papildu informācija un resursi

- *EU-OSHA* — Eiropas Darba drošības un veselības aizsardzības aģentūra, 2010., „Drošas un veselībai nekaitīgas darba vietas. Ieguvums jums. Ieguvums jūsu uzņēmumam.” Kampanjas rokasgrāmata, Eiropas Kopienu Oficiālo publikāciju birojs, Luksemburga, pieejama tiešsaistē http://osha.europa.eu/en/campaigns/hw2010/resources/campaign-essentials/campaign-guide/Maintenance_Campaign_Guide_EN.pdf
- *Lind, Salla and Nenonen, Sanna* (2008.), *Methodology and Theory - Occupational Risks in Industrial Maintenance* (Metodoloģija un teorija — arodriski rūpnieciskā apkopē), *Journal of Quality in Maintenance Engineering*, 14. izd., Nr.2, pp.194 ff.
- *Verwaltungsberufsgenossenschaft (VBG)*, 2003., BGI 865 - *Einsatz von Fremdfirmen im Rahmen von Werkverträgen*, Carl Heymann Verlag, Köln.